

Wiktoria Helwin
Wiesław Walat

HERB I NAZWA
SOŁECTWA
HARTA

580-lecie HARTY
1429 - 2009

Rzeszów Harta
sierpień 2009

Wiktoria Helwin, Wiesław Walat
Herb i nazwa sołectwa Harta
© Copyright by POBITNO Oficyna
wydanie pierwsze

Redakcja, DTP
WIKTORIA HELWIN

Redakcja techniczna, projekt okładki
WIESŁAW WALAT

ISBN 978-83-61589-04-4

S P O N S O R Z Y

KRZYSZTOF STOCHMAL, ARTUR SZCZUTEK, GRZEGORZ SZCZUTEK

Radni Gminy Wiejskiej Dynów
ANDRZEJ BŁOŃSKI, FRANCISZEK DOMIN, MACIEJ PILCH, JACEK STOCHMAL

Radni Powiatu Rzeszowskiego Ziemskiego
JAN SIEŃKO, ALEKSANDER STOCHMAL

FIRMA „GENESIS” WIESŁAW DOMIN

GOSPODARSTWO AGROTURYSTYCZNE „KRYJÓWKA”
WOJCIECH DOMIN, HARTA 453
www.kryjowka.com

Wydawca
Towarzystwo Rozwoju i Kultury Wsi Harta
Współwydawca
POBITNO Oficyna
ul. Konf. Barskich 13, 35-301 Rzeszów
tel. 017 858 51 52, kom. 727 555 129

Printed in Poland

Słowo wstępne

Żyjemy w czasach, gdzie niemal wszystko ma swój znak, symbol. Posługujemy się nimi jako nośnikami pewnych myśli, umownych znaczeń. Takim umownym skrótem graficznie przedstawionym jest np. znak drogowy „uwaga piesi”, gdzie na niebieskim kwadracie widzimy sylwetkę człowieka w ruchu i już wiemy, że na drodze mogą pojawić się ludzie. Herb jest też takim znakiem, który utrwalony przez powszechne używanie „mówi” kogo reprezentuje i w jaki sposób został wpisany w lokalną zbiorowość.

Każda osoba, społeczność ma swój taki znak; każdy z nas ma przecież swoje imię i nazwisko, społeczności mają zwykle swój znak herbowy. W przypadku mieszkańców Harty i każdej innej polskiej społeczności lokalnej, wiemy o naszej przynależności narodowej – Rzeczypospolitej Polskiej, której godłem jest w polu czerwonym Orzeł Biały. Następną społecznością jest społeczność regionalna, w przypadku Harty województwo podkarpackie z własnym herbem przyjętym w 2000 r. Powiat rzeszowski przyjął swój herb również niedawno, zachowując w nim herb miasta Rzeszowa z okresu staropolskiego.

Wysiłek opracowania herbu jest jeszcze przed gminą wiejską Dynów. Zaprezentowane na stronie internetowej logo z historyzmem ma niewiele wspólnego i jest wymysłem szerzącego się obecnie postmodernizmu. Wyzwania XXI w., wieku globalizacji, a co za tym idzie unifikacji, wymagają od lokalnej społeczności pewnej refleksji stawiającej pytanie: *Co jest ich własne, lokalne, przeżyte przez nich samych i ich przodków, a co narzucone przez potęgujący się strumień zewnętrznej informacji i wszelkiego rodzaju narzuconych konieczności?*

Pragnienie posiadania herbu i opracowanie własnego znaku heraldycznego Harty wypłynęła z inicjatywy członków **Towarzystwa Rozwoju i Kultury Wsi Harta**, przy szczególnym udziale wiceprezesa tego Towarzystwa Pana **Jacka Stochmala**. Towarzystwo pragnie w ten sposób upamiętnić 580-rocznicę pierwszej pisanej wzmianki o tej miejscowości.

Herb Harty przedstawiony w tym opracowaniu, tak jak i każdy inny, posiada trzy podstawowe znaczenia dla jej Mieszkańców:

- **odróżniające**, od innych lokalnych społeczności,
- **integrujące**, szczególnie ważne dla Mieszkańców Harty,
- **prestżowe**, przez samo posiadanie własnego znaku heraldycznego przez lokalną społeczność, jaką jest od wieków Harta (1429 r.).

To skromne opracowanie przedstawia ponadto nowe, odmienne od dotychczasowego, wyjaśnienie znaczenia nazwy Harta, a opisane zostało w rozdziale *Nazwa miejscowości - usi Harta*.

Kolejna część poświęcona jest pieczęciom używanych przez rodziną rzymskokatolicką parafię pw. Św. Mikołaja. Całość kończy, skreślona piórem Piotra Wanata, prezentacja społecznego zaangażowania mieszkańców Harty poprzez tworzone przez nich samych różnego rodzaju organizacje.

HERB HARTY

Obecnie Polska jest krajem unitarnym - zjednoczonym, nie mającym w swojej strukturze krajów, jak np. Niemcy, które są krajami związkowymi, (połączone landy, np. Bawaria, Nadrenia Westfalia, czy Saksonia).

W celu skutecznego zarządzania Państwem Polskim wydzielone są województwa, a w nich powiaty, gminy i jako jednostki pomocnicze – sołectwa. Takim sołectwem jest Harta. Po wejściu Polski w 2004 r. do Wspólnoty Europejskiej, polskie województwa traktowane są jako regiony. Posiadanie herbu miejskiego czy ziemskiego zostało w Polsce uregulowane po 1998 r. dla gmin (1990 r.) i powiatów (1998 r.) w ustawach ustrojowych dla tych jednostek samorządów. Harta jako sołectwo, przyjmując herb, nie jest ograniczona wyżej wymienionymi ustawami i jest tylko dobrą wolą, inicjatywą jej Mieszkańców posiadanie własnego herbu.

W roku 2009 przypada 580. rocznica odnotowania w źródłach miejscowości wsi Harta. Jej obecny wizerunek, począwszy od lat sprzed 1429 r. tworzony był przez ponad 20 pokoleń jej Mieszkańców.

Z nadania królewskiego obszaru w dolinie środkowego biegu Sanu aktem z dnia 22 września 1389 r. król Władysław Jagiełło teren ten wraz z już istniejącymi wsiami (Dubieckiem, Iskanią, Stupnicą i Ruszelczycami) przekazał kasztelanowi, staroście łączyckiemu i przyszłemu wojewodzie sandomierskiemu i krakowskiemu Piotrowi Kmicie. Harta była zatem wsią szlachecką i na przestrzeni wieków miała różnych właścicieli z rodów szlacheckich i możnowładczych.

W źródłach pisanych pierwszy właściciel pojawił się w 1429 r. i była to Małgorzata córki Piotra Lunaka Kmity, wnuczka Piotra Kmity. Wymieniona jest również w roku 1436 wraz z mężem Janem Goli-gyanem i synem Stanisławem Denowskim zwanym również Strzałkowski herbu Wieniawa. Małgorzata po śmierci Jana powtórnie wyszła za mąż za Przedpełka Mościca z Wielkiego Koźmina¹; zmarła w 1464 r.

¹ Wg spisu z 4 kwietnia 1448 r. właścicielka Jawornika i wsi k. Dynowa.

- Prawem pokrewieństwa lub zakupu Harta należała kolejno do:
- 1464 r. – Stanisław Denowski, zginął w 1475 r. podczas wyprawy wojennej na Śląsk;
 - 1475 r. – Jan Denowski (syn Stanisława), podkomorzy sanocki, ożeniony z Jadwigą Zarembianką z Kalinowej; małżeństwo bezpotomne;
 - 1493 r. – Mikołaj i Piotr Rzeszowscy herbu Doliwa (bracia cioteczni Jana Denowskiego), którzy sprzedali dobra w 1496 r. Janowi Amorowi Tarnowskiemu; ten zaś przekazał je natychmiast najmłodszemu synowi z drugiego małżeństwa z Barbarą z Raniżowa – Janowi Amorowi młodszemu Tarnowskiemu;
 - 1523 r. – Piotr i Hieronim Wapowscy herbu Nieczuja kupili Hartę, którą potem odziedziczył syn Piotra – Jędrzej żonaty z Katarzyną z rodu Maciejewskich herbu Ciołek;
 - 1574 r. – Katarzyna Wapowska wraz synem Janem Stanisławem;
 - 1596 r. – Jan Stanisław Wapowski, ożeniony z Katarzyną ze Strembergu, kasztalenką biecka;
 - 1632 r. – Karol Wapowski (syn Jana Stanisława) wraz z żoną²;
 - 1644 r. – Marcin Konstanty Krasicki, kasztelan przemyski; kupił Hartę, którą przekazał synowi Jerzemu, ożenionemu z Teofilą Czartoryską;
 - 1687 r. – zmarł Marcin Konstanty, a jego żona Teofila Krasicka z Czartoryskich została właścicielką; powtórnie wyszła za mąż za Grzegorza Antoniego Ogińskiego (starostę mścisławskiego i żmudzkiego, hetmana wielkiego litewskiego), a kolejną właścicielką (1709) została ich córka Eufrozyna (poślubiła Piotra Paca); z kolei ich córka Felicja wyszła za mąż za Piotra Ożarowskiego³.

² Harta: de laneis 5 per fl. 4, molendium anuale fl. 1 et gr 18, hortulani 3 in hortis per gr 16, inquilini pauperes 6 per gr 8, [w:] *Rejestr poborowy ziemi zanockiej 1640*, Rzeszów 1998, s. 23.

³ W. Wojtas, *Parafia Harta w latach 1918 - 1939*, s. 19-20.

Od połowy wieku XVIII właścicielami Harty został ród Skrzyńskich herbu Zaremba, w rękach którego dobra pozostawały aż do dwudziestolecia międzywojennego⁴.

Ród ten pochodził ze Skrzynny (Skrzynno koło Przysuchy dziś województwo mazowieckie). Protoplastą rodu był Urban herbu Zaremba na Skrzynnie Skrzyński, ożeniony w 1530 r. z Wężykówną herbu Wąż.

Pierwszym z tego rodu, który przeniósł się do Ziemi Przemyskiej był Józef Zaremba Skrzyński, a pierwszym odnotowanym właścicielem Harty o tym nazwisku, jak zostało to zaznaczone nieco wcześniej, Ignacy Zaremba Skrzyński ożeniony z Teresą Finkenstein herbu Ostoja. Ich syn Władysław pojął za żonę Wandę hrabinę Rozwadowską. Córka z tego małżeństwa, również Wanda wyszła za mąż za hrabiego Ostrowskiego, a po jej bezpotomnej śmierci majątek przeszedł do innej linii Skrzyńskich – stryjecznego brata Zdzisława (ur. 1846 r.), posła do Sejmu Krajowego. Jego żoną była Celina Seweryna Izabela hr. Dunin-Borkowska z Borkowa herbu Łabędź (ur. 1853 r.). Zdzisław zmarł w 1927 r., żona Cecylia została współwłaścicielką Harty razem z synem Władysławem Bolesławem (1873-1937), ówczesnym ambasadorem Polski przy Watykanie, ożenionym z Izabelą da Silva de Santa Cruz; zmarł w 1937 r. W 1934 r., po śmierci Celiny, jej dobra w Harcie przeszły w posiadanie Marii Celinie Kazimiery hr. Dunin-Borkowskiej z Borkowa herbu Łabędź (ur. 1905 r.), jej wnuczki. Maria Celina poślubiła Kazimierza hr. Wodzickiego z Granowa herbu Leliwa (ur. 1900 r.). Taka sytuacja utrzymała się do wybuchu II wojny światowej. Harta przez ponad 180 lat była w posiadaniu rodu Skrzyńskich.

Herb Skrzyńskich Zaremba

O początkach tego herbu Paprocki tylko powiada z Długosza, że z Niemiec do Polski przybysz, za czasów Bolesława Krzywoustego, Okulski zaś rozumie i lepiej, że z Czech, kiedy jeszcze znajdują się familie, które takim się lwem zaszczycają i Zarembami zowią, potem dawniejszy czas naznacza tym przenosinom tego herbu do Polski, kiedy z manuskryptu jakiegoś

⁴ Dokument wizytacyjny biskupa W.H. Sierakowskiego z 1755 r. wymienia Ignacego Skrzyńskiego jako kolatora kościoła w Harcie, Arch. Par. Harta, bez sygnatury.

twierdzi, że jeszcze między dwunastą wojewodami, którzy za pogaństwa temi krajami po dwakroć rządźili, był też Zaremba tego herbu⁵.

*Herb
Zaremba*

*Herb
Harty*

Herb Harty w sposób bezpośredni nawiązuje do herbu Zaremba, właściciele Harty Skrzyńskich, którzy przeżyli wspólnie z Mieszkańcami najdłuższy okres czasu, pomimo zmieniających się stosunków własnościowych (uwłaszczenie chłopów w 1848 r.) i zmian administracyjnych (zniesienie dominiów, utworzenie gmin jednowioskowych i obszarów dworskich, utworzenie gmin zbiorczych).

Herb Harty

***na tarczy dwudzielnej, dzielonej w pas,
lew czarny ale go tylko połowa,
język u niego wywieszony czerwony,
łapy przednie u niego widać, tak że lewa trochę do góry
wzniesiona nad prawą,
ogon też zadarty ku górze,
wyskakuje z czerwonego dolnego pola.***

Barwny wizerunek herbu zamieszczony jest na okładce tego opracowania, zaś w przedstawieniach czarno-białych barwę czerwoną zastępują pionowe kreski (jak pokazane zostało powyżej). Barwa czerwona jest symbolem dwóch cnót – odwagi i waleczności⁶.

⁵ K. Niesiecki SJ, *Herbarz Polski*, t. X, Lipsk 1845, s. 80-81.

⁶ P. Dudziński, *Alfabet heraldyczny*, Warszawa 1997, s. 39.

NAZWA MIEJSCOWOŚCI – WSI HARTA

Dotychczas w powszechnym rozumieniu etymologiczna nazwa miejscowości jest wiązana z niemieckim słowem „Hart”, co oznacza ziemię twardą, trudną do uprawy, wymagającą dużego nakładu sił i pracy. Takie wyjaśnienie znajduje się także na stronie internetowej: pl.wikipedia.org⁷.

Innego zdania jest Barbara Czopek-Kopciuch⁸. W swojej publikacji pt. *Adaptacje niemieckich nazw miejscowych w języku polskim*⁹ podaje taki oto zapis (rozszerzenia skrótów własne):

Harta, woj. przemyskie, gm. Dynów (dziś: woj. podkarpackie, pow. rzeszowski, gm. Dynów wiejska - przyp. autorów) - Hartba 1429 AGZ 359¹⁰; Harta 1453 AGZ XI 3109¹¹ (średnio-wysoko-niemiecki hart 'las'. Nazwa przyjęta bez widocznych zmian fonetycznych. Zakończenie -a może oddawać niemiecką końcówkę -a Nominatiwu, Dativu Sq. rzeczowników rodzaju męskiego i nijakiego (hart mogło w średnio-wysoko-niemieckim występować we wszystkich trzech rodzajach) lub tendencje kancelarii do zachowania pełnych końcówek, względnie stanowić wyrównanie do polskich nazw miejscowych zakończonych na -a (według odmiany rodzaju żeńskiego).

Przemysław Dąbkowski w swojej publikacji *Podział administracyjny województwa ruskiego i betzkiego w XV wieku*¹² powołuje się

⁷ <http://pl.wikipedia.org/w/index.php?title=harta&printable=yes>

⁸ Barbara Czopek-Kopciuch, ur. 1952 Częstochowa, polski językoznawca, prof. dr hab. Akademii Świętokrzyskiej, od 1976 r. pracownik Instytutu Języka Polskiego Polskiej Akademii Nauk w Krakowie; z-ca dyrektora ds. naukowych tej placówki.

⁹ B. Czopek-Kopciuch, *Adaptacje niemieckich nazw miejscowych w języku polskim*, Kraków 1995, s. 79.

¹⁰ AGZ - *Akta Grodzkie i Ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej z Archiwum tzw. Bernardyńskiego we Lwowie*, s. 359.

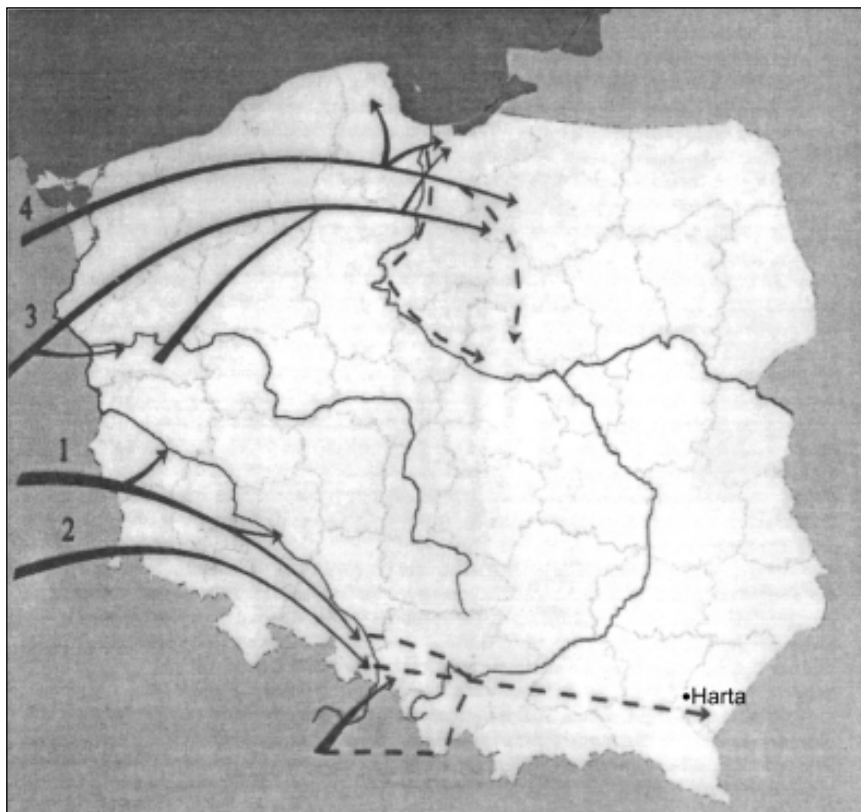
¹¹ Tamże, tom XI, s. 3109.

¹² P. Dąbkowski, *Podział administracyjny województwa ruskiego i betzkiego w XV wieku*, z mapą, Lwów 1939, s. 11.

również na wyżej wymienione źródło Archiwum Bernardyńskie i podaje, że w 1436 r. właścicielką Harty była Małgorzata Goligyanowa¹³, zaś w 1453 r. – Małgorzata z Dynowa¹⁴.

Kierunki rozwoju osadnictwa niemieckiego, konkretnie saskiego, w średniowieczu przedstawia zamieszczona poniżej mapka¹⁵.

TRASY OSADNICZE NIEMIECKIE
(za Futschkem i Fringsem)

1. z Erfurtu przez Drezno i Wrocław

2. z Bambergu przez Eger

3. z Magdeburga przez Berlin i Frankfurt

4. z Pomorza Zachodniego

Linia przerywaną zaznaczono kolonizację wtórną ze Śląska i Moraw

¹³ AGZ, t. XIII, s 13, poz. 87.

¹⁴ AGZ, t. XI, s. 385-6, poz. 3107-3109.

¹⁵ B. Czopek-Kopciuch, dz. cyt., s. 248.

Z mapki zatem wynika, że Harta została osadzona „wtórnie” przez potomków osadników saskich ze Śląska lub Moraw. Warto zaznaczyć, że udział osadników niemieckojęzycznych nie przekraczał 25% – równolegle w zasiedlaniu pustek królewskich wykorzystywano również osadników z Małopolski, zaś możnowładcy sprowadzali osiedleńców także z centralnych dzielnic ówczesnej Polski. Nie bez znaczenia było również osadzanie ziem jeńcami toczonych wówczas wojen.

Akcja ekspansji ludności saskiej (niemieckiej) skończyła się za czasów pierwszego Jagiellona, króla Władysława Jagiełły. Działania jednoczące państwo przez Władysława Łokietka, a szczególnie gospodarcze dokonania jego syna Kazimierza III Wielkiego, po których Polska już jako *Polonia Regnum* była krajem gospodarczo zmodernizowany, mogącym przeciwstawić się germańskiej ekspansji na wschód¹⁶.

Nazwa Harta została odnotowana w dotychczas znanych źródłach w 1429 r. w dokumencie - przywileju wsi Kąkolówka, w którym przy jego wystawieniu zapisano dwukrotnie obecność soltysa Harty o imieniu Wienczko: *Wienczkone Sculteto de Harta, Wienczkone Sculteto in Harta*. Warto dodać, że w liście dr. Edwarda Trzyny do ks. J. Paściaka z 17 kwietnia 1966 r. tenże przekazuje następującą informację: Harta Antiqua zaczęła się lokować w latach 1410-1412, a początki dali jej głównie jeńcy niemieccy (knechci) spod Grunwaldu, których w liczbie jedenastu przyprowadził szlachcic Strzałkowski. W latach 1440-1445 zaczęła się osadzać Harta Nova. Osadnicy w tej części wsi pochodzili bądź to z Harty Dolnej, Lipnika, Piątkowej, miało się tam znajdować kilku Tatarów zabranych przez męża właścicielki Harty Małgorzaty Mościcowej do niewoli po potyczce pod Lwowem¹⁷.

Podsumowując, osadnictwo w Harcie w końcu średniowiecza było ostatnim etapem osadnictwa saskiego lub jenieckiego(?), zaś nazwa miejscowości Harta znaczy tyle co LAS¹⁸.

¹⁶ K. Tymieniecki, *Przyczyny zabamowania ekspansji niemieckiej na wschodzie u schyłku średniowiecza*, [w:] *Pamiętnik VII Powszechnego Zjazdu Historyków Polskich we Wrocławiu 19-22 września 1948 r.*, t. I, Referaty, Warszawa 1948, s. 31-39.

¹⁷ Ks. W. Wojtas, *Parafia Harta w latach 1918 - 1939*, s. 18, [za:] A. Fastnacht, *Słownik historyczno-geograficzny Ziemi Sanockiej w średniowieczu*, s. 146.

¹⁸ Ks. Wojciech Wojtas w swojej pracy na s. 5 i 6, podaje dwa źródła nazwy wsi Harta: „Hart” (twardy) – ziemia twarda, trudna do uprawy, wymagająca dużego nakładu siły, pracy; w staro-górno-niemieckim „Hart” oznacza lesiste pasmo wzgórz, w średnio-górno-niemieckim „Hart” to ziemia, gleba.

Święty Mikołaju patronie

Święty Mikołaju,

Patronie naszych codziennych spraw,

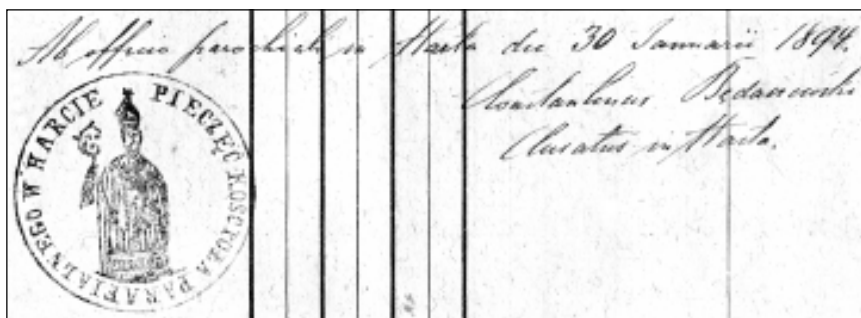
prowadź nas jasną drogą,

prowadź nas jasną drogą,

aż do niebieskich bram.

PIECZĘCE PARAFIALNE PARAFII W HARCIE PW. ŚW. MIKOŁAJA

Najstarszą zachowaną i, co ciekawe, w swoim przedstawieniu tajemniczą jest pieczęć z wizerunkiem Św. Mikołaja trzymającego

Fragment Księgi urodzeń (*Liber pabstisatorum*) parafii Harta z roku 1894¹⁹

w prawej dłoni pastorał, którego zwieńczeniem jest maska zamiast krzywaśni. Zaskakujące przedstawienie. Ale, kiedy dowiemy się, że w Mirze, miejscu, gdzie ów Święty prowadził działalność misyjną, jest rzymski amfiteatr, przy którego wejściu położone są potężne kamienie z wrytymi na nich maskami w liczbie 16. Stąd też amfiteatr ten nosi nazwę „Amfiteatr Masek”.

Kamienne maski,
„Amfiteatr Masek”
w Mirze (Myra)

¹⁹ Stopka drukarska księgi: 1053. Typis et sumptibus J.A. Pelar Resoviae, 1886.

Można zatem domniemywać, że przedstawienie pieczętnie kościoła w Harcie mocno nawiązuje do źródeł cywilizacji europejskiej (aktorzy, tylko mężczyźni, w Grecji odtwarzali swoje role w maskach). Dziś bardziej lub mniej świadomie czerpiemy z tych dwóch źródeł – Grecji i Rzymu – wzbogaconych o tradycję chrześcijańską. Trzeba przyznać, że autor wzoru tej pieczęci, być może któryś z dziewiętnastowiecznych proboszczów miejscowej parafii, był człowiekiem znającym miejsce posługi Św. Mikołaja z literatury lub, co też prawdopodobne, odwiedził to miejsce.

Symbolika i znaczenie umieszczonych znaków napieczętnych, szczególnie maski w pastorałe, jest trudna do wytłumaczenia. Być może ma ona źródło w licznych legendach o tym świętym biskupie, który zmarł w 345 roku i został pochowany w Mirze (obecnie Demre w Turcji). Gdy w 1087 roku tureccy muzułmanie zagrozili chrześcijańskiej Mirze, 9 maja 1087 roku włoscy kupcy i żeglarze chcąc uratować relikwie przed muzułmanami, wykradli je i przewieźli do Bari we Włoszech nad Adriatykiem. Znanie są nawet imiona dwóch kapłanów, którzy w tym wydarzeniu uczestniczyli: Lupus i Grinoaldus. Z Włoch kult Św. Mikołaja rozprzestrzenił się na pozostałe kraje europejskie, w tym do Niemiec (pod koniec X stulecia) skąd popularność świętego dotarła z osadnikami niemieckimi do Polski na Dolny Śląsk, którzy przybyli tutaj w XIII wieku. Przyjmując, że osadnicy w Harcie pochodzili ze Śląska (o czym była mowa wcześniej), to w pewnym sensie wytłumaczony może być także fakt istnienia parafii pod wezwaniem Św. Mikołaja, fundowanej w 1460 r.²⁰, co także znalazło w późniejszym czasie odzwierciedlenie w parafialnej pieczęci.

Mieć za patrona Św. Mikołaja to wielkie szczęście, gdyż - jak określił Jan Paweł II - *jest naszym patronem modlitwy, a także patronem daru człowieka dla człowieka.*

Święty Mikołaja ma wielość kompetencji, m.in. jest patronem bednarzy, młynarzy, piekarzy, cukierników, piwowarów (w Harcie ma obecnie nieco inny wymiar), kupców, studentów (żaków), podróżników, kancelistów parafialnych, notariuszy, uczonych. Nade wszystko jest patronem dzieci, a także panien bez posagu pragnących wyjść za mąż. Czczą go młode małżeństwa. Wedle tradycji jest niezawodnym

²⁰ Fundator parafii Harta Stanisław Denowski de Strzałkowski uposażył kościół „na pamiątkę Męki Pańskiej i ku czci Najświętszej Maryi Pannie i na szacunek godny Świętemu Mikołajowi” (pierwsze wezwania), [w:] W. Wojtas, *Parafia Harta 1918 - 1939*, s. 25.

obronią przed sztormem, zarazą, mrozem, śniegiem i ogniem. Czczo-
no go jako szczególnego opiekuna zwierząt, chroniącego między in-
nymi bydło przed zarazami. W krajach Słowian Wschodnich i Za-
chodnich, w tym także i w Polsce przypisywano mu władzę poskra-
miania wilków oraz pełnienie opieki nad pasterzami i ich trzodami²¹.
W samej Hartce działała w XIX wieku słynna owczarnia cienkorun-
na²². Wówczas na Podkarpaciu składane były jeszcze w dniu Święte-
go Mikołaja ofiary na potrzeby kościoła z baranów, gęsi lub kur
w intencji ochrony bydła, owiec przed wilkami²³.

Zapewne w XX wieku, po odzyskaniu przez Polskę niepodległo-
ści, zaczęła być stosowana pieczęć z krzyżem łacińskim filigranow-
wym. W chwili obecnej używana jest pieczęć z krzyżem łacińskim
prostym. W obu przypadkach na pieczęciach umieszczony jest oto-
kowy napis: PARAFIA*RZYMSKO-KATOLICKA*HARTA.

*Pieczęcie parafialne używane w XX i XXI wieku
przez parafię Św. Mikołaja w Hartce²⁴*

Czas i zakres stosowania powyżej zamieszczonych wszystkich
pieczęci wymaga odrębnego i dogłębnego opracowania.

²¹ A. Truś-Bakalarz, J. Flasz, I. Zawidzka, *Skarbczyk Św. Mikołaja*, Bochnia 2003.

²² *Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, Warszawa 1880-1892, t. III, s. 37; hasło: Harta (z Lipnikiem i Paprociem), wieś w powiecie brzozowskim, ma parafię rzymsko-katolicką fundowaną w roku 1460 przez Stanisława Strzałkowskiego, ówczesnego właściciela Dynowa, teraźniejszy kościół został wybudowany w roku 1804. Harta ma 1835 mieszkańców rzymskich katolików i ok. 30 Żydów. Większa posiadłość (Zdzisław Zaremba Skrzyński) ma 739 mórg roli, 135 mórg ogrodów i łąk, 78 mórg pastwisk, 813 mórg lasu i słynną owczarnię cienkorunną od roku 1869. Mniejsza posiadłość (chłopska - przyp. aut.) 1879 mórg roli, 240 mórg ogrodów i łąk, 237 mórg pastwisk i 268 mórg lasu. 1 morga = 56 arów.

²³ K. Ruszel, *Leksykon kultury ludowej w Rzeszowskim*, Rzeszów 2004, s. 247-8.

²⁴ Obecnie w Polsce jest 327 kościołów pod wezwaniem Świętego Mikołaja.

HARTA DZISIAJ

Wieś Harta leży w województwie podkarpackim, powiecie rzeszowskim, w gminie Dynów. Zasadniczo rozciąga się wzdłuż drogi powiatowej biegnącej z Dynowa do Błażowej. Obecnie liczy 2179 mieszkańców, jest to jedno z większych sołectw na Podkarpaciu. W miejscowości znajdują się dwa kościoły, dwa cmentarze, dwie szkoły, trzy domy ludowe, wiejski ośrodek zdrowia ,kilka firm i zakładów usługowych.

Na szczególną uwagę zasługuje działalność wielu organizacji, które cementują społeczność lokalną, mobilizują ją do działania, tworzą zręby społeczeństwa obywatelskiego.

Na pierwszym miejscu należy tu wymienić Ochotniczą Straż Pożarną ,którą kieruje prezes **Artur Szczutek**, Orkiestrę Dętą OSP w Harcie pod batutą kapelmistrza **Edwarda Laski**. Od wielu lat funkcjonuje Koło Łowieckie „Sarenka” na czele z prezesem **Janem Ciećko** oraz Zespół Sygnalistów Łowieckich kierowany przez **Franciszka Skrabalaka**. We wsi funkcjonuje i odnosi liczne sukcesy na przeglądach artystycznych „Kapela Młoda Harta”, którą kieruje pan **Andrzej Sowa**. Od niedawna działa także Towarzystwo Rozwoju Kultury wsi Harta, któremu przewodzi pani prezes **Anna Potoczna**. Ciekawą inicjatywą środowiskową jest założony przez OSP w Harcie przy udziale OSP w Ulanicy Klub Honorowych Dawców Krwi „Nadzieja”, którego prezesem jest pan **Jacek Stochmal**. Prężnie rozwija się także działalność Akcji Katolickiej, której prezesem jest pani **Małgorzata Sieńko**. Młodzież zrzeszona w Klubie Sportowym „Orzeł”, któremu prezesuje pan **Łukasz Potoczny**, ma możliwość rozwoju swoich pasji sportowych. Znakomitym uzupełnieniem działalności wyżej wymienionych organizacji jest oferta Biblioteki Publicznej, w której pracuje pani **Maria Pałac**, skierowana szczególnie do najmłodszych mieszkańców wsi Harta.

A tak pół żartem, pół serio to Harta w regionie najbardziej jest kojarzona z lokalnym wyrobem zwanym „Harcianka” lub „Hartini”.

Więcej informacji o miejscowości Harta na stronie :www.harta.pl

LITERATURA

- Akta Grodzkie i Ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej z Archiwum tzw. Bernardyńskiego we Lwowie*, t. I-XIX, Lwów 1868-1906.
- Czopek-Kopciuch Barbara, *Adaptacje niemieckich nazw miejscowych w języku polskim*, wyd. PAN In-stytut Języka Polskiego, Kraków 1995.
- Dąbkowski Przemysław, *Podział administracyjny województwa ruskiego i betzkiego w XV wieku*, z mapą, wyd. Towarzystwo Naukowe z zasiłkiem Funduszu Kultury Narodowej Józefa Piłsudskiego, Lwów 1939.
- Dudziński Paweł, *Alfabet heraldyczny*, wyd. Diogenes, Świat Książki, Warszawa 1997.
- Niesiecki Kasper SJ, *Herbarz Polski*, powiększony dodatkami z późniejszych autorów, rękopisów, dowodów urzędowych i wydany przez Jana Nep. Bobrowicza, t. I-X, Lipsk 1841-1845.
- Rejestr poborowy ziemi sanockiej z 1640 roku*, t. II cz. 1, wydali: Zdzisław Budzyński i Kazimierz Przyboś, Towarzystwo Przyjaciół Nauk w Przemyślu, Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Rzeszowie, Rzeszów 1998.
- Ruszel Krzysztof, *Leksykon kultury ludowej w Rzeszowskiem*, wyd. Muzeum Okręgowe w Rzeszowie, Stowarzyszenie Archeologów Polskich Oddział w Rzeszowie, Rzeszów 2004.
- Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, nakładem Franciszka Sulimierskiego, Włodzimierza Zalewskiego, Warszawa 1880-1892.
- Truś-Bakalarz Agnieszka, Fłasz Jan, Zawidzka Iwona, *Skarbczyk Świętego Mikołaja*, wyd. Muzeum w Bochni im. prof. Stanisława Fischera, Bochnia 2003.
- Tymieniecki Kazimierz, *Przyczyny zabamowania ekspansji niemieckiej na wschodzie u schyłku średniowiecza*, [w:] *Pamiętnik VII Powszechnego Zjazdu Historyków Polskich we Wrocławiu 19-22 września 1948 r.*, t. I, *Referaty*, wyd. Polskie Towarzystwo Historyczne z zasiłkiem Prezydium Rady Ministrów, Warszawa 1948.
- Wojtas Wojciech ks., *Parafia Harta w latach 1918 - 1939*, Papieska Akademia Teologiczna w Krakowie, Wydział Teologiczny Wyższe Seminarium Duchowne w Przemyślu, (praca magisterska mps), Przemyśl 1997.